

Riksantikvaren
Postboks 1483 Vika
0116 OSLO

Dato: 10.06.2025
Deres ref.: 25/01129-6
Vår ref.: 2025/95783 LARGRO

Høringsuttalelse - forslag til bevaringsstrategi for bygder og byers kulturmiljø

Kulturhistorisk museum viser til oversendte høringsutkast av 28. april 2025 og takker for muligheten til å komme med tilbakemeldinger på Bevaringsstrategi for bygder og byers kulturmiljø. Vårt innspill vil i hovedsak sette søkelys på det arkeologiske kulturminnevernet.

Det er svært positivt at arkeologiske kulturminner er et prioritert område som kilde til kunnskap under deltema 1; Stedets identitet og særpreg. Kulturhistorisk museum har i alle tidligere uttalelser til arbeidet med bevaringsstrategiene nettopp lagt vekt på kunnskapsdimensjonen - arkeologiske kulturminners unike verdi som kilde til kunnskap om fortidige samfunn. For denne spesifikke bevaringsstrategien vil verdien til arkeologiske kulturminner i særlig grad være knyttet til kunnskap om hvorfor og hvordan steder blir til, og hvordan de vedvarer og endres over tid, i tillegg til den historiske dimensjonen synlige kulturminner tilfører dagens bygder og byer.

Vi anbefaler en tydeliggjøring i teksten av at den arkeologiske kunnskapsdimensjonen ikke bør begrenses til deltema 1, men også ligge som premiss for deltema 2: «Der vi møtes» og deltema 3: «Der vi bor». Dette er særlig viktig hva gjelder møteplasser og uterom, da arkeologiske spor også er sentrale for å forstå utviklingen av både fellesarenaer og boligområder over tid.

Under deltema 1 legges det vekt på arkeologiske kulturlag. Dette er selvsagt viktige kilder til kunnskap, men ved lesning av strategien kan dette perspektivet oppleves som noe begrensende. Vi vil derfor anbefale en tydeliggjøring i teksten av at arkeologiske kulturlag er én av flere typer arkeologiske kulturminner som kilde til kunnskap. Synlige kulturminner som gravhauger eller gravhaugfelt er eksempler på kulturminner mange steder i Norge, noe som er med på å skape identitet og særpreg i byer eller deler av byer, og i bygder. Videre finnes det også usynlige kulturminner som for eksempel boplasser fra steinalderen i mange boområder, som kan bidra til fortellingen om hvorfor dette ble et sted hvor folk bosatte seg, og hvor det

fortsatt bor folk. Tallrike er også kulturminner som vitner om tidlig gårdsbosetning og utviklingen av gårdsdrift på et sted. Ferdselsårer i form av hulveier blir som regel antatt å være førhistoriske og kan være viktige kilder til å forstå steders utvikling. De ulike arkeologiske kulturminnene viser at aktiviteten i bygder og byer ofte har vært mangfoldig og med lang tidsdybde. Disse punktene mener vi for øvrig også gjelder for deltema 2 og 3.

Vektleggingen på miljøovervåking ved bevaring av arkeologiske kulturlag *in situ* er viktig for å kunne vurdere eventuelle tiltak. Kulturhistorisk museum vil framheve at slik overvåking også må gjelde andre typer arkeologiske kulturminner enn kulturlag, der det er hensiktsmessig (f.eks. utvalgte gravhauger). Dette kan forsterke kulturminnevernets ansvar for overvåking av kulturminner, kulturmiljø og landskap, som allerede nevnes i strategien.

Det er samtidig positivt at det pekes på kunnskapspotensialet som ligger i etterreformatoriske kulturlag, slik som gårdshauger, og dermed arkeologiske kulturminner yngre enn 1537. Det er også her grunn til å peke på at andre typer etterreformatoriske kulturminner enn gårdshauger vil kunne bringe ny kunnskap ved arkeologiske undersøkelser. Dette er særlig relevant gitt at grensen for automatisk fredete kulturminner potensielt settes fram i tid, slik det tas til orde for i *NOU 2025:3 Ny kulturmiljølov*.

Det å kunne bruke kunnskapen fra arkeologiske forvaltningsundersøkelser i arealplanleggingen for å øke engasjementet for stedets historie og særpreg er et godt ideal. Samtidig synes det svært utfordrende siden arealutnyttelsen allerede er bestemt ved reguleringsplanarbeidet i forkant av undersøkelsene. Hvordan et slik ideal skal kunne realiseres i praksis forblir uklart. Viktigere blir det kanskje å sørge for at kunnskapen som frambringes av universitetsmuseene ved arkeologiske undersøkelser i planområdet tilgjengeliggjøres og blir formidlet lokalt. Bevaringsstrategien bør derfor i større grad vektlegge formidlingsperspektivet, - hvordan skal kunnskapen komme fram til de som bor på stedet? Det ligger ingen forpliktelser i dagens lovverk som tilsier at kunnskapen fra arkeologiske undersøkelser skal formidles til stedet hvor undersøkelsene ble gjort. Tvertimot, det er kun anledning til å avsette små summer til formidling i Riksantikvarens budsjettmal for forvaltningsundersøkelser. Kulturhistorisk museum understreker at formidling av kunnskap om kulturminner er et premiss i bevaringsarbeidet, og som vil bidra til identitet og tilhørighet.

Det er bra at bevaringsstrategien er tydelig på at Riksantikvaren, fylkeskommunene og Sametinget har et sentralt veilederansvar når det gjelder kulturmiljøverdier i planprosesser.

UNIVERSITETET I OSLO

Dette poenget vil for øvrig være gyldig for alle bevaringsstrategiene. Universitetsmuseene kan frambringe arkeologisk kunnskap, men i hvilken grad denne kunnskapen brukes aktivt i kommunenes arealplanlegging er ulikt. Kommunene står ofte i et sterkt press fra utbyggere. Det er derfor viktig at Riksantikvaren utarbeider retningslinjer og veiledere, men særlig avgjørende er at fylkeskommunene gir kunnskapsbasert veiledning og råd til kommunene i disse prosessene. Universitetsmuseenes rolle er å bidra med faglig kunnskap som de ulike aktørene kan bruke.

Med hilsen

Marianne Moen

seksjonsleder

Lars Groseth

avdelingsleder

Dokumentet er elektronisk godkjent og har ingen underskrifter.

Saksbehandler:

Lars Groseth